

HAL
open science

Το επίγραμμα του ιατρού Δικαίου και της συζύγου Φιλίστας
Eleonora Santin

► **To cite this version:**

Eleonora Santin. Το επίγραμμα του ιατρού Δικαίου και της συζύγου Φιλίστας. Θεσσαλικό Ημερολόγιο, 2017, 71, pp.189-191. <hal-01674838>

HAL Id: hal-01674838

<https://hal.science/hal-01674838>

Submitted on 6 Jan 2022

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L'archive ouverte pluridisciplinaire HAL, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d'enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

ELEONORA SANTIN

ΤΟ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΙΑΤΡΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΥΖΥΓΟΥ ΤΟΥ ΦΙΛΙΣΤΑΣ

Μετάφραση από τα ιταλικά¹
ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΠΟΛΕΖΕ
Επιμέλεια: ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΠΟΛΕΖΕ

Η επιγραφή προέρχεται από τον Άτραγα. Βρέθηκε σε απόσταση 2 χλμ. νοτιώς του χωριού Κουτσόχερο, 20 χλμ. δυτικά της Λάρισας. Η βάση (ύψ. 0,56 μ., πλάτος 0,21 μ. και πάχος 0,22 μ.), από λευκό χοντροκομμένο μάρμαρο, φέρει την επιγραφή στην μπροστινή πλευρά. Σήμερα φυλάσσεται στο Διαχρονικό Μουσείο της Λάρισας (αρ. 78/59). Χρονολογείται στο β' μισό του 3ου αι. π.Χ.

Βιβλιογραφία: Α. Τζιαφάλιας, «Ανέκδοτες επιγραφές από την αρχαία θεσσαλική πόλη Άτραγα», *Θεσσαλικό Ημερολόγιο*, 6 (1984) 204, αρ. 76 (όπου και εικ.)· *SEG*, XXXIV, 497 (με διορθώσεις του Moretti)· Aphrodite A. Avagianou, «The epitaph of Dikaios and Philista from Atrax of Thessaly: a revised reading», *Epigraphica*, 64 (2002) 229-232· Samama 073· πρβ. Βασ. Λαζανάς, «Τρία θεσσαλικά επιγράμματα», *Θεσσαλικό Ημερολόγιο*, 17 (1990) 22, αρ. 3.

ἰητήρα Δίκαιον ἀρίγνωτόν τε Φιλίσταν
κυδαί/νων σφετέρους Εὐκρατί/δης γονέας,
ξυνόν ἐπ' ἀμφ/οτέροις κτέαο εἶσατο, τάν / ἀσάλευτον,
τιμῶν ἐν ζώ/οις ὠγαθός εὐσεβίαν·
π[αί]δα Ἀγαθόκλειο<ν> δέ τόν / αἰώνα θανόντα
καί τάν / [Εὐ]κρατίδου κυδαλίμαν θύ/γατρα
εὐσεβέων εἰς νᾶσον / ἄγων ἐριούνιος Ἐρμάς
ἄμμιγα τοῖς ἀγαθοῖς / ὡς θέμις ὠ<ι>κίσατο.

Τον ιατρό Δικαίο και την καλήφημη Φιλίστα,
τους δυο γονείς του, από σεβασμό, ο Ευκρατίδης
σε μνήμα απέθεσε κοινό
που όσο ζούσαν ο αγαθός επάξια τιμούσε.
Την Ευσεβία ακόμη, του Αγαθοκλή την κόρη
και την περιλάμπρη την θυγατέρα του Κρατίδα,
ο ακτινοβόλος ο Ερμής στον ευσεβών τη νήσο,
όπου συνοικούν οι αγαθοί, οδήγησε,

1. Το επίγραμμα αυτό περιλαμβάνεται στη διατριβή της Eleonora Santin, *Studi sull' epigramma funerario Greco*, Roma 2005-2006, 181-182.

καθώς η Δικαιοσύνη το απαιτούσε.²

Στ. 1. *ἀρίγνωτον*: Τζιαφάλιας Samama, ἀρι[—]τόν *SEG* ἀρίγνω- vac./τόν, Αβαγιανού.

Στ. 3. *εἴσατο τάν*: Τζιαφάλιας Λαζανάς Samama: εἴσατο ἀσάλευτον Moretti (με παράληψη του άρθρου); <γ>άν / ἀσάλευτον, Αβαγιανού: παρ' όλα αυτά δεν υπάρχει καμία ανάγκη να υποθέσουμε κάποιο λάθος του λιθοξόου, καθώς το ἀσάλευτος-ον συνάδει απόλυτα με το εὐσεβίαν.

Στ. 4. *Εὐσεβίαν*: Τζιαφάλιας.

Στ. 5. *π[αῖ]δα SEG παῖδα* Samama, *Ἀγαθόκλειο<ν>*. Στη στήλη ΑΓΑΘΟΚΛΕΙΟΣ· *τόν αἰῶνα*. Ο Moretti υποθέτει ένα λάθος για το «*εἰς αἰῶνα*» όμως, όπως πολύ σωστά επισημαίνει ο Samama [πρβ. L. Robert, *REA*, 62 (1960) 294], δεν σημαίνει ότι η αιτιατική δεν πρέπει να θεωρείται ως έκφραση χρονικής διάρκειας.

Στ. 6. *τάν [Εὐ]κρατίδου κυδαλίμαν θυγάτρα*: είναι η Φιλίστα, η σύζυγος του Δικαίου. Ο Τζιαφάλιας διάβασε: *τάν Κρατίδου κυδαλίμαν θυ/γάτρα*.

Ο Ευκρατίδης, για να τιμήσει τους γονείς του, τον γιατρό Δίκαιο και την ονομαστή Φιλίστα,³ αφιέρωσε και στους δύο ένα κοινό μνημείο τιμώντας έτσι ως καλός γιος την ακλόνητη λύπη του μπροστά στους ανθρώπους. Ο αγαθοεργός Ερμής, οδηγώντας προς τη νήσο των μακαρίων τον γιο του Αγαθοκλή που είχε πεθάνει και τη λαμπρή κόρη του Ευκρατίδη, τους τοποθέτησε, όπως ήταν ορθό, μεταξύ των αγαθών.

Μέτρο: τέσσερα ελεγειακά δίστιχα.

Θέματα: Τιμή των παιδιών προς τους γονείς, ελπίδα για μία ανταμοιβή στους «αγαθούς», ένωση στο μνήμα, χθόνιες θεότητες, ιδιαίτερα εμφανείς είναι η μορφή του Ευκρατίδη, ομώνυμου του παππού από την πλευρά της μητέρας, αφιερωτή του τελευταίου, σεβασμός που αρμόζει στους γονείς. Στις σύνθετες και εμφανώς ψυχρές εκφράσεις αφοσίωσης των παιδιών στους επιτύμβιους στίχους, το μνημείο παρουσιάζεται συνήθως ως μία αέναη ένδειξη σεβασμού των παιδιών προς τους γεννήτορες, ως μία οφειλόμενη ανταμοιβή ή ως ένδειξη αυθόρμητης ευγνωμοσύνης για τις φροντίδες τις

2. Η μετάφραση είναι του Βασ. Λαζανά [*Θεσσαλικό Ημερολόγιο*, 17 (1990) 23].

3. Η κλητική προσφώνηση συνδέει αναμφίβολα το «*ἀρίγνωτον*» με το όνομα της Φιλίστας, αλλά το επίθετο έχει κανονικά τρεις καταλήξεις. Η φαινομενική ανακολουθία μπορεί όμως να ξεπεραστεί πολύ εύκολα. Ο ποιητής χρησιμοποιεί το επίθετο σαν να είχε δύο καταλήξεις, μιμούμενος την λιγότερο διαδεδομένη ομηρική χρήση (*Ιλιάδα*, Ο 490) ένα βήμα που θα μπορούσε ίσως να υπενθυμίσει στον ποιητή, εφόσον είναι σχετικό ακριβώς με τη δόξα (κύδος) την οποία παραχωρεί ο Ζεύς στους ανθρώπους. Εξάλλου, η έκφραση «*ρεῖα δ' ἀρίγνωτος...*», επαναλαμβάνεται με κανονικότητα στον Όμηρο (*Οδύσσεια*, δ 207), σε σχέση με το θέμα του θεϊκού προορισμού και της παραχώρησης δύναμης ή ευημερίας: «*τοῖον γάρ καί πατρός, ὃ καί πεπνυμένα βάζεις / ρεῖα δ' ἀρίγνωστος γόνος ἀνέρος ᾧ τε Κρονίων / ὄλβον ἐπικλώσῃ γαμέοντί τε γεινομένῳ τε*». [Εύκολα αναγνωρίζεται ο γιος ενός άντρα, στον οποίο ο γιος τού Κρόνου θα δώσει ευτυχία και στη γέννηση και στον γάμο του». Η μετάφραση είναι από τις εκδόσεις ΚΑΚΤΟΣ].

οποίες δέχτηκαν κατά την παιδική τους ηλικία και εκφράζεται συγχρόνως ως μέσον για να εγκωμιαστεί αιώνια η φήμη των νεκρών και να πλεχθεί το εγκώμιό τους. Μέσω της δήλωσης του πατρώνυμου, τόσο του Δικαίου όσο και της συζύγου του, επιθυμείται να καταγραφεί φανερά η ένδοξη καταγωγή των οικογενειών τους. Η επίγεια ευτυχημένη μοίρα του ζεύγους δεν περιγράφεται με ύφος πιθανό ή ελπιδοφόρο, δεν επαφίεται, όπως αλλού, σε μία καλοπροαίρετη επίκληση, η οποία στρέφεται προς τον Θεό, αλλά περιγράφεται ως γεγονός δεδομένο, ως μία φυσική συνέπεια της άμεμπτης διαγωγής και της αφοσίωσης στους θεούς, την οποία επέδειξαν οι νεκροί όσο ζούσαν.

Η αναφορά στον Ερμή ως ψυχοπομπό εκφράζει, σε έμμετρο λόγο, την αφιέρωση η οποία αλλού βρίσκεται σε πτώσεις γενική ή δοτική στο τέλος του μνημείου.

Επαγγελματικές εικόνες: Ο Δίκαιος ασκούσε το επάγγελμα του γιατρού, μολονότι ο ποιητής στον έπαινό του δεν κάνει αναφορά στον επαγγελματικό του χώρο, αντίθετα από ό,τι στα επιγράμματα του Γήρου και του Κίμβερα, και γενικώς σε αντίθεση με τον σεβασμό, σε άλλα ποιήματα, για τους γιατρούς και τις μαίες.⁴

Όψεις δομικές και τυπολογικές: Αφιέρωση η οποία στηρίχτηκε, σύμφωνα με τη διατύπωση που ήδη συναντήσαμε στο επίγραμμα του Ασταγόρα, «ο δείνα έστησε το μνημείο για την / τους δείνα».

- *ἀρίγνωτον, κυδαίνων, κυδάλιμος:* ομηρικοί τύποι οι οποίοι ανήκουν στη σφαίρα της φήμης και της τιμής, η οποία είναι κεντρική σ' αυτό το επίγραμμα (κυδάλιμος. Βλ. *Ιλιάδα*, Ρ 378· *Οδύσσεια*, ξ 206, με θυγάτηρ, βλ. *GV* 269).

- *εριούνιος:* επίθετο του Ερμή (*Ιλιάδα*, Υ 72· *Hymni Homerici*, in *Cereres*., 407, in *in Mercurium*, 289), μία σειρά από επιγραφικές μαρτυρίες για τον Ερμή Εριούνιο αναφέρονται από την Α. Αβαγιανού, *ό. π.*, σ. 232, σημ. 4.

- Ξυνόν έπ' άμφοτέροις: η έκφραση παραπέμπει στο κοινότατο θέμα της συγκέντρωσης στον τάφο ατόμων τα οποία συνδέονται στη ζωή με γάμους ή στενούς οικογενειακούς δεσμούς.

4. Μόνο για να αναφέρουμε κάποιους, βλ. α) *GV*, 431 για τον γιατρό Κλαύδιο (Ρώμη, β' μισό του 1ου αι. μ.Χ.) ο οποίος πέθανε «αφού δίδαξε ένα επιτυχημένο φάρμακο για πολλές αρρώστιας». β) *GV*, 244 για τον Νικομήδη (Ρώμη, 2ος αι. μ.Χ.): «εξαίρετος γιατρός, ο οποίος, όσο ζούσε, έσωσε πολλούς με φάρμακα για να τους καταπραΐνει τον πόνο και τώρα νεκρός έχει ένα σώμα το οποίο δεν νιώθει πλέον πόνο». γ) *GV*, 686 (Βηθυνία, 1ος-2ος αι. μ.Χ.).

Στον εορτασμό της άφθονης προσφοράς που παρείχε εν ζωή, με σκοπό την καταπολέμηση της νόσου και τον θάνατο άλλων, αντιτίθεται το πεπρωμένο το οποίο, αυτοί οι άντρες και οι γυναίκες, αφιερωμένοι στην ιατρική, δεν κατάφεραν να αποφύγουν. Βλ. *GV*, 1940 (Ρώμη, 2ος-3ος αι. μ.Χ.), για την Giulia Primigenia, μία μαία η οποία δηλώνει: «ενώ έσωσα πολλές γυναίκες δεν κατάφερα να ξεφύγω από τις Μοίρες».